בס"ד | יום שישי, ערב שבת קודש פרשת חיי שרה | כ"ו מר־חשון תשפ"ג | גיליון 77

משמעות

רעיונות לפרשת השבוע מתוך תורתו של הרב **יצחק גינזבורג** שליט"א

חיי שרה: חיים בממד אחר

בפרשתנו, פרשת חיי שרה, מתרחש המוות הראשון בעם ישראל – מות שרה אמנו בתחילת הפרשה, ובהמשך גם מות אברהם אבינו. במאמר השבוע נעמיק מעט בסוד המוות בכלל, ומות שרה בפרט - המופיע, למרבה האירוניה, דווקא בפרשת **חיי** שרה... כיצד יתכנו חיים נפלאים דווקא בתוך המוות?

אכן, כולנו מתים...

אפשר לומר בציניות: עצוב מאוד שמתים, אבל לא כל־כך מפתיע... מאז אדם הראשון כולנו מתים בסוף הדרך, ולמעשה מהרגע שנולדנו אנחנו כבר הולכים למות (גם אם לא נעים לנו להודות בכך). מה החידוש?

ברקע מות שרה אימנו, אפשר לנסות לחשוב על העומק של המוות. נכון, המוות הוא חלק מחיי כולנו. ובכל זאת, נראה שיש משהו מיוחד במות שרה. במהלך הדורות עד היום, המוות היה סוף הסיפור - כמו שרואים בפסוקים, תמיד כשמסופר על מישהו שהוא מת, הדבר כתוב בסוף פסוק, ומיד עוברים לדור הבא. לעומת זאת, מות שרה **פותח** פרשייה שלמה שבה מתעסקים בשרה לאחר מותה, סופדים ובוכים ודואגים לקבורה. האמת, שעד עכשיו כלל לא שמענו מה עושים עם המתים – אולי קוברים, אולי שורפים, מי יודע? אבל כאן אנו נפגשים לראשונה במושג **הקבורה**, ומקום הקבורה הופך למשהו כל־כך חשוב, לשעתו ולדורות: אברהם קונה את מערת המכפלה בחברון, שבה נקברים כל אבות האומה.

היחס המיוחד למיתת שרה נרמז כבר בפסוק הראשון של הפרשה, הפותח ב"חיי שרה", וגם בשם הפרשה כולה – "חיי שרה". לכאורה הכל הפוך מתוכן הפרשה, העוסק במות שרה (ממש כמו בפרשת **ויחי**, העוסקת במות יעקב אבינו). האם יכול להיות שהמוות של שרה באמת אינו סיום פרק?

ארבעה חברים בחיים ובמוות

הסוד של מות שרה מוסבר בספר הזוהר על המילים "ותמת שרה בקרית ארבע היא חברון בארץ כנען". כהקדמה נזכיר שחז"ל חילקו את המציאות לארבעה יסודות שמהם הכל מורכב: אש, רוח, מים ועפר. כל עוד האדם חי, היסודות השונים שותפים יחד בתרכובת המיוחדת הזו, ומיד עם המוות מתחיל תהליך של **התפרקות** – מה שהיה יחידה אורגנית אחת מתפורר וחוזר למרכיביו הראשוניים. זהו גורלו של כל יצור חי, ואף של היקום כולו – הכל היה מן העפר והכל שב אל העפר. בלשון המדע כיום זהו חוק האנטרופיה, הקובע שכל דבר מסודר שואף לאי־סדר, עד שכל הקוסמוס צפוי להגיע לאפס ותוהו.

והנה, אומרת חכמת הסוד, במות שרה קורה משהו אחר: הגוף של שרה, המורכב מארבעת היסודות, ממשיך להיות מחובר. "קרית ארבע" היא הגוף על ארבעת יסודותיו, ו"חברון" – לשון חיבור. שרה אמנם מתה ונקברת, אבל זהו 'מוות יהודי' מיוחד. בפשטות, אפשר לומר את זה כך: אם חשבנו שגוף האדם הוא כגוף הבהמה, הולך לאבדון, כעת אנו מגלים את **הנשמה**, ואז התמונה משתנה בתכלית. יש חיים לאחר המוות, יש עולם של נשמות, והמוות, שנראה כמו 'חור שחור' בדרך אל הלא־כלום, מתגלה כמעבר לחיים בממד אחר.

אמנם, עיקר החידוש הוא שחיי הנשמה ממשיכים להיות קשורים לגוף, ואף לאותו גוף שמת ונקבר באדמה. לכן ההתעסקות של היהדות במתים ובקבורות היא יצירת קשר עם החיים העליונים האלו. עינינו רואות את הגוף כלה ונפסד, אבל מעלת האדם על הבהמה קיימת גם במוות ולאחריו, בהישארות הנפש. אצל כל אחד הישארות הנפש היא בהעלם, אבל אצל יחידי סגולה – החל משרה אמנו – הוא מופיע יותר בגילוי. לפעמים אף ניתן לראותו בחוש, כמו בסיפורים על צדיקים שגופם נותר שלם גם לאחר שנים רבות בקבר.

בתמצית: בחיים שלנו יש פעימה של האין־סוף. במוות נדמה שהגענו (סוף סוף) אל הסוף, אבל במות שרה מתחדש שגם לאחר המוות נמשך כוח האין־סוף! אמנם זהו רק **רושם**, טיפה קלושה של חיות, כה עלומה ונסתרת שאי־אפשר לחוש אותה - שהרי הגוף דומם; אבל אי־שם, במעמקי מערת המכפלה, קיימת הנקודה של החיים שלאחר החיים.

נפשי כעפר תהיה

כעת נתבונן בהשלכות של חייה הנצחיים של שרה על עבודת הנפש שלנו. המפתח נמצא במושג **העפר**. לא לחינם אברהם קונה את מערת המכפלה **מעפרון** החתי, ששמו נגזר מהשורש **עפר**.

האדם נברא מעפר האדמה, ולאחר חטאו נגזר עליו "כי עפר אתה ואל עפר תשוב". והנה אצל אברהם אבינו העפר מופיע במשמעות נוספת – "ואנכי עפר ואפר" – ביטוי של הכנעה

ושפלות. מידת ההכנעה רמוזה גם אצלנו: שרה מתה "בארץ כנען", וארבעת היסודות נשארים מחוברים בזכות **כנען** – מידת **ההכנעה** כעפר הארץ.

אכן, ישנה הכנעה שלילית, חוסר חוט־שדרה, אבל ההכנעה החיובית היא מידה טובה מאין כמותה: הכנעה עצמית בפני כל אדם, מתוך הכרה שבכל אחד בעולם יש משהו מיוחד שאין בי, ולכן אני עפר תחת כפות רגליו. ההכנעה היא גם הרגשת **ההפסד** – לא להיות מפסידן מתוך עצלות, אלא שכאשר אני באמת מנוצח, אני יודע להודות בכך, להכיר בהיותי למטה.

העפר מייצג את המוות, דרגת **הדומם** שאין בו חיות, וכך גם במידת ההכנעה כעפר יש מעין מוות. ומתי מגיע האדם הנכנע לשיא כניעתו? בשעת המוות עצמו! במשך החיים אני מנצח בכל מיני זירות, ובעיקר מנצח (בינתיים) את המוות, אבל הנה אני מגיע אל הסוף, אל המקום שבו מפסידים את הכל, ואני עצמי נפסד. בנקודה זו האדם חווה על בשרו את חוק ההפסד העולמי, חוק האנטרופיה, ומזדהה איתו לחלוטין.

אברהם היה כל ימיו "עפר ואפר", אבל שרה הקדימה אותו בהגיעה לתכלית ההכנעה בעצם מותה. על ההכנעה הזו אי אפשר לוותר, בדרך כלל... יש אפילו עניין לשוב אל העפר, לטעום את טעם העפר. טעם העפר (החסר טעם) הוא הרגשת ההכנעה והשפלות בתכלית.

שירת הדומם

אם כן, כיצד כל ההכנעה הזו קשורה **לחיי** שרה? הרי נכנענו ונכנענו עד שהגענו למוות! העומק הוא, שכאשר מתעצמים לגמרי עם הרגשת ההפסד, כשמגיעים לתכלית ההכנעה, דווקא אז מגיעים **לחיים** בממד אחר. לאחר ש'זורמים' עם חוק האנטרופיה עד הסוף, לפתע מתרוממים מעליו.

מה הכוונה? החיים הרגילים נתפסים אצלנו כפונקציה של חום ותנועה. ממילא, העפר הדומם, קר ויבש ושקט, הוא המוות. ובנפש האדם, ככל שהוא יותר נכנע ומפסיד, כך הוא יותר מת. אבל באמת יש חיים אחרים, עליונים יותר, חרישיים ועדינים, שאין בהם כל תנועה מורגשת. הם נראים שקטים וקרים, אך יש בהם חיות עמוקה, כמו תענוג עצום בלתי מורגש. זו דרגה של דומם למראית עין: יחסית אלינו הוא נראה כמת, אבל יש בו חיים אדירים. בלשון הפסוק, "לך דומיה תהילה" – הדממה עצמה משבחת ומהללת את הבורא ב"קול דממה דקה". כדי להגיע לחיים הללו צריך קודם להיכנע ולמות, ואז הנשמה משוררת את שירת הדומם.

כאשר מגיעה שרה לתכלית ההכנעה, מפסידה את הכל ומתה, אז חיי שרה הופכים להיות חיים דוממים בדרגה הגבוהה, חיים הממשיכים ובוקעים אל תוך הקבר. שרה מגיעה סוף סוף אל "ארץ כנען" ממש – ארץ ההכנעה, שהיא ארץ החיים.

כעת, במבט לאחור, מתברר שיש תיקון לפגם של החטא הקדום שהביא מיתה לעולם. במערת המכפלה, שבה קבורים גם אדם וחוה, מתחיל תיקון העונש שניתן לאדם הראשון, "ואל עפר תשוב": העפר עולה להיות עפר מיוחד ועליון, וכך יש מעבר בשלום בין העולמות. המערה נגאלת מידי **עפרון**, שפירושו עפר־קטן, והופכת לעפר חיובי ומצמיח. כל המוות שהיה בעולם עד שרה אמנו מקבל עכשיו פירוש חדש.

אני מאמין בתחיית המתים

אחרי כל זה ניתן לחוש את סוד תחיית המתים, אליה אנחנו מתייחסים בכל יום בתפילה. תחיית המתים היא השלב הבא, שבו דרגת החיים הגבוהה של הדומם חוזרת ומתגלה במציאות התחתונה. היא מתקדמת אף משלב הדממה, ומתחילה להפציע ולהתגלות אל התחתון. אז מתברר למפרע שכל זמן המוות והקבורה היה **כשינה** ארוכה, עד שהמתים מקיצים משנתם.

ועכשיו, האם שרה אמנו חיה? התשובה אינה חד־משמעית. היא עברה לממד אחר, שבו ההגדרות הרגילות של חיים ומוות אינן תופסות. חיי הדומם, המשבח את ה' בקול דממה דקה, אולי נחשבים כמוות יחסית אלינו, אך אולי נכון יותר לקרוא להם חיים?

את נשיאת־ההפכים הזו אנו פוגשים גם בהפטרה – הקטע מן הנביאים הנקרא בבית הכנסת אחרי קריאת התורה – בתחילת ספר מלכים. המלך דוד זקן וברור לכולם שקיצו מתקרב. ההפטרה מסתיימת בהוראתו להמליך אחריו את שלמה בנו, ובהכרזה המפורסמת של בת־שבע: "יחי אדוני המלך דוד לעולם". מה הטעם להכריז כך, כאשר ברור שדוד כבר בסוף הדרך?

אלא שדוד הולך בעקבות שרה, ולקראת מותו הוא מתקרב לדרגה הזו של החיים הממשיכים גם לאחר המוות. לכן "**דוד מלך ישראל חי וקיים**" – חי באמת, לא משל ולא חלום. אצלו לא ברור הגבול בין חי למת. אצלו - ומאז שרה אימנו, אצל כל יהודי – המוות מורה רק על עלייה לשלב חיים שונה.

אחרי כל זה, החיים האמיתיים הם אלו הרצופים הכנעה אין קץ, מלאים בחוויה שבאמת החיים שיש לי הם מתנה עליונה בכל רגע. כך אפשר באמת להמשיך את החיים העליונים, הדוממים, לתוך החיים הסוערים והחיים שלנו, ובאמת להביא תיקון לעולם. וזו התכלית.

[מעובד על פי ספר 'הממד הפנימי' לפרשת חיי שרה]

מפי גדולי החסידות

אומר רבי שניאור זלמן מלאדי:

חיי הצדיק אינם חיים של בשר, אלא חיים רוחניים: אמונה, יראה ואהבה. לכן כאשר הצדיק נפטר מן העולם, חייו אינם נפסקים. כמו שאומר הזוהר, צדיק שנפטר נמצא בכל העולמות יותר מבחייו, וגם בעולם הזה: תלמידיו ממשיכים לקבל ממנו חיות, ואף יותר מבחייו.

[מעובד על פי ספר התניא, אגרת הקודש סימן כ"ז]

התוכן אינו מוגה על ידי הרב. העלון נכתב על ידי תלמידים, האחריות על הכותבים בלבד.
אהבתם את העלון? רוצים לקבל אותו בכל שבוע לדוא"ל? הצטרפו לרשימת התפוצה, ע"י שליחת בקשה לכתובת הדוא"ל של העלון.
לכל ענייני העלון, פניות, הערות והקדשות, יש לפנות לכתובת alon@alonmashmaut.org. נשמח לקבל את תגובתכם!
בקרו באתר שלנו: alonmashmaut.org

העלון מוקדש לזכות ולרפואת הבחור החייל **חיים ישראל** בן **יונית יעל** שי' **קדם**. ישלח לו ה' רפואה שלמה במהרה!